

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Inkatha: een beweging met een januskop

Kessel, W.M.J. van

Citation

Kessel, W. M. J. van. (1991). Inkatha: een beweging met een januskop. *Internationale Spectator*, 45(10), 640-647. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4689>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4689>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Inkatha: een beweging met een januskop

INEKE VAN KESSEL

'Inkatha-gate', het schandaal rond de geheime overheidsfondsen voor de Zulu-beweging Inkatha, heeft een lange voorgeschiedenis. De manipulatie van etnische groepsidentiteiten is een wapen dat opeenvolgende Zuidafrikaanse regeringen hebben ingezet als beproefd middel tegen de groei van een breder Afrikaans nationalisme, dat de machtspositie van de blanke minderheid zou bedreigen. Dat beleid bereikte zijn hoogtepunt met de vorming van etnische ministaten in het kader van Verwoerds Bantustan-politiek. Maar de apartheidsideologen van de Nasionale Party hebben niet het monopolie op manipulatie van etniciteit. Hun meer pragmatisch ingestelde voorgangers waren hun al op die weg voorgegaan. De eerste Inkatha-beweging, in de jaren '20 gesticht door een telg uit het Zulu-koningshuis, mocht zich verheugen in de actieve sympathie van het provinciaal bestuur van Natal. Bestuurders van de Zulu Cultural Society, in 1937 opgericht door de latere ANC-voorzitter Albert Luthuli, stonden tien jaar lang op de loonlijst van het Native Affairs Department in Pretoria. De vergelijking met de huidige affaires rond Inkatha gaat niet in alle opzichten op. Maar de motieven voor de overheidssteun aan de achtereenvolgende Zulu-bewegingen vertonen een opvallende overeenkomst.

Het bevorderen van etnische bewegingen had en heeft het uitgesproken doel organisatievorming op basis van een breed Afrikaans nationalisme of van sociale klasse te doorkruisen. In de jaren '20 en '30 dienden etnische organisaties als een traditionalistisch bolwerk tegen het schrikbeeld van een 'Bantu proletariaat' onder aanvoering van militante vakbonden en 'bolsjewieken'.¹ Nu moet steun aan Inkatha verhinderen dat het ANC met zijn breed nationalistisch platform zijn dominante positie kan consolideren. De van overheidswege gefinancierde oprichting van Inkatha's vakbondsvleugel UWUSA (United Workers' Union of South Africa) was bedoeld om het vakbondsfrent te verzwakken. De oprichting kwam enkele maanden nadat een groot aantal vakbonden eind 1985 overeenstemming had bereikt over de vorming van een nieuwe vakcentrale, de socialistisch

georiënteerde en ANC-gezinde COSATU (Congress of South African Trade Unions). Veel vakbondsactiviteit heeft UWUSA nooit ontplooid, maar het initiatief had in binnen- en buitenland wel een zeker propagandistisch succes. Zo rapporteerde een delegatie van de Nederlandse vakcentrale CNV (Christelijk Nationaal Vakverbond) in 1986 dat het 'politiek onafhankelijk' vakverbond UWUSA beschouwd moet worden als een van de vier hoofdstromingen in de Zuidafrikaanse vakbondswereld.²

Maar met de vaststelling dat Inkatha wordt gebruikt als instrument van de verdeel- en heerspolitiek van de Zuidafrikaanse regering is niet alles gezegd en verklaard. Ook RENAMO in Mozambique en UNITA in Angola zijn gebruikt als werktuigen van Pretoria's destabilisatiepolitiek. Zowel voor RENAMO en UNITA als voor Inkatha geldt dat deze bewegingen nooit zo'n ontwrichtende factor waren geworden als ze niet ook konden beschikken over een eigen machtsbasis. Inkatha en zijn voorzitter, Chief Mangosuthu Gatsha Buthelezi, kunnen niet simpelweg worden afgedaan als marionetten van Pretoria: ze hebben ook een eigen agenda. Niet alleen Pretoria heeft belang bij Inkatha; uiteenlopende belangengroepen, van *chiefs* in Natal tot trekwerkers op de Witwatersrand, menen ook dat hun belangen het best door Inkatha worden gediend.

'Ethnicity is not just a creation of those in power and seeking to retain it in a changing situation, but also from within African society itself.'³ Etnische identiteiten zijn van betekenis voor intellectuelen op zoek naar hun 'roots', voor politici die aanhang werven met een beroep op etnische waarden, voor trekwerkers die te midden van een vijandig stedelijk milieu behoefte hebben aan een solidariteitsnetwerk van banden met elkaar en met de thuisbasis.

In de onthullingen rondom 'Inkatha-gate' hebben

(1) Shula Marks, 'Patriotism, Patriarchy and Purity: Natal and the Politics of Zulu Ethnic Consciousness', in: Leroy Vail (ed.), *The Creation of Tribalism in Southern Africa*, Londen, 1989, blz. 215-240.

(2) Verslag van een CNV-delegatie naar Zuid-Afrika. CNV, 1986. blz. 24-25

(3) Jeff Guy, 'The role of ethnicity in the homelands and towns of South Africa', bijdrage voor de International Conference on South Africa, Kopenhagen, 21-23 februari 1991.

Mevr. drs. I. van Kessel is verbonden aan het Afrika Studiedecentrum te Leiden

de media de a
bestede aan he
Zuidafrikaanse
onderdelen van
het geweld in d
het ANC in feb
ste periode sinc
van het politiek
tot juli 1991) lig
gangbare aand
derling geweld
kaanse regering
tijdige scheidsr

'Inkatha-gate
hoe misleidend
Zuid-Afrika me
een regeringsbe
ren en verzwak
over deling van
er echter nog t
tussen Inkatha
geweld.

Hoe heeft he
voortwoeden, r
over afschaffing
zicht? Wat is de
ontleent Buthelezi
in Natal, die sir
medio 1990 plo
rond Johannesb
aartsvijand van l

Oorsprong van

Hoewel tegens
gend etiket van
de beweging da
moet de oorspr
in Pretoria, ma
van Buthelezi
ANC zocht naar
thuislanden te
dagen wordt he
herinnerd, ma
malen beschrev
Tambo en door
hoofdredacteur

'In the 1970's
lezi to form Inka
ment The idea
peasant opposit
people. The aim
tan politics so th
the bantustan po

de media de afgelopen maanden ruime aandacht besteed aan het strategisch nut van Inkatha voor de Zuidafrikaanse regering en aan de dubieuze rol die onderdelen van leger en politie hebben gespeeld bij het geweld in de *townships*.⁴ Na de legalisering van het ANC in februari 1990 is Zuid-Afrika de bloedigste periode sinds de Boerenoorlog ingegaan. De tol van het politiek geweld in het afgelopen jaar (juli 1990 tot juli 1991) ligt tussen de 2.000 en 3.000 doden. De gangbare aanduiding 'Black-on-Black violence' ('onderling geweld tussen zwarten') plaatst de Zuidafrikaanse regering in de comfortabele positie van onpartijdige scheidsrechter en ordehandhaver.

'Inkatha-gate' heeft opnieuw duidelijk gemaakt hoe misleidend die beeldvorming is. Het geweld in Zuid-Afrika moet worden gezien in de context van een regeringsbeleid dat het ANC wil ontmythologiseren en verzwakken alvorens zaken worden gedaan over deling van de macht. Dat gezegd zijnde, blijven er echter nog tal van vragen open over de relatie tussen Inkatha en het ANC en de dynamiek van het geweld.

Hoe heeft het geweld zo onbeheersbaar kunnen voortwoeden, met de haven van onderhandelingen over afschaffing van apartheid en machtsdeling in zicht? Wat is de machtsbasis van Inkatha en waaraan ontleent Buthelezi zijn legitimiteit? Hoe kon de strijd in Natal, die sinds 1985 al duizenden doden vergde, medio 1990 plotseling overslaan naar de *townships* rond Johannesburg? Waarom is juist Inkatha de aartsvijand van het ANC geworden?

Oorsprong van Inkatha

Hoewel tegenstanders Inkatha graag het neerbui-gend etiket van een 'bantustan-partij' opplakken om de beweging daarmee elke legitimiteit te ontzeggen, moet de oorsprong van Inkatha niet worden gezocht in Pretoria, maar in een gemeenschappelijk initiatief van Buthelezi en de ANC-leiding in Lusaka. Het ANC zocht naar kanalen om de rurale bevolking in de thuislanden te bereiken en te mobiliseren. Dezer dagen wordt het ANC liever niet aan deze historie herinnerd, maar de oorsprong van Inkatha is meermalen beschreven, o.a. door ANC-voorzitter Oliver Tambo en door Francis Meli, de vorig jaar overleden hoofdredacteur van het ANC-orgaan *Sechaba*.

'In the 1970's the ANC encouraged Gatsha Buthelezi to form Inkatha as an opposition to the government. The idea was that Inkatha should constitute a peasant opposition to apartheid, mobilizing rural people. The aim was to involve our people in bantustan politics so that the bantustans would not be left to the bantustan politicians favoured by the South Afri-

can regime.⁵ Bij zijn oprichting in 1975 tooide Inkatha zich met de kleuren en symbolen van het ANC. De breuk tussen ANC en Inkatha kwam in 1979. Het ANC verweet Buthelezi dat hij Inkatha uitbouwde tot zijn eigen machtsbasis. Dat hij daarbij binnen KwaZulu weinig weerstand ontmoette, kwam ook omdat veel ANC-sympathisanten zich afzijdig hielden van Inkatha vanwege hun afkeer van werken in *bantustan*-structuren. De relatie tussen ANC en Inkatha was van meet af aan tweeslachtig. Het ANC wilde Inkatha gebruiken als zijn binnenlandse vleugel; Buthelezi zag het ANC als een organisatie in ballingschap, en Inkatha in de rol van binnenlandse bevrijdingsbeweging. Buthelezi wierp zich op als de ware erfgenaam van Nobelprijswinnaar Albert Lutuli, de laatste 'bovengrondse' ANC-voorzitter voor de beweging in 1960 buiten de wet werd gesteld.

Deze voorgeschiedenis verklaart mede waarom Inkatha een anderssoortige beweging is dan andere *bantustan*-partijen. Buthelezi ontleent zijn legitimiteit enerzijds aan ANC-tradities en zijn eigen verleden in de ANC Youth League, en anderzijds aan de tradities van de Zulu-natie en zijn eigen afstamming van een aristocratische familie die vanouds de eerste minister zou hebben geleverd voor de Zulu-koning. Inkatha is een beweging met een januskop: enerzijds aanspraak makend op de status van bevrijdingsbeweging, anderzijds als regeringspartij in een *bantustan* meedraaiend in het apartheidbestel. Die tweeslachtigheid zou overigens pas in later jaren echt problematisch worden. Later stond het functioneren in *bantustan*-structuren ongeveer gelijk aan collaboratie met de apartheidstaat, maar in de jaren '60 en het begin van de jaren '70 werd ook wel gedacht dat *bantustans* konden uitgroeien tot een nieuw platform van anti-apartheidsverzet. Ook het ANC heeft deze optie overwogen. Begin jaren '70 was het imago van Buthelezi bij de radicale oppositie niet negatief. Hij trad bijvoorbeeld wel gezamenlijk op met Steve Biko van de Black Consciousness-beweging. De eerste openlijke botsing met de radicale oppositie kwam pas na de scholierenopstand van 1976 in Soweto. Zulu-trekarbeiders in Soweto vormden knokploegen die

(4) Zie vooral de Zuidafrikaanse weekbladen *Weekly Mail*, *New Nation* en *Vrye Weekblad* en voorts *The Guardian* en *The Independent* van juli en augustus 1991.

(5) Francis Meli, 'South Africa and the rise of African nationalism', in: Maria van Diepen (ed.), *The National Question in South Africa*, Londen, 1988, blz. 74. Zie ook Oliver Tambo's politieke rapportage aan de ANC's Consultative Conference in 1985 in Lusaka, die ten dele is afgedrukt in de bundel *Preparing for Power: Oliver Tambo speaks*, Londen, 1987.

ATU (Congress
el vakbondsacti-
e, maar het initia-
wel een zeker
eerde een dele-
e CNV (Christe-
dat het 'politiek
SA beschouwd
fdstromingen in
katha wordt ge-
en heerspolitiek
t alles gezegd en
fozambique en
werktuigen van
vel voor RENA-
geldt dat deze
de factor waren
shikken over een
oorzitter, Chief
nen niet simpel-
en van Pretoria:
t alleen Pretoria
ende belangen-
arbeiders op de
elangen het best

those in power
g situation, but
tself.³ Etnische
ntellectuelen op
ie aanhang wer-
rden, voor trek-
jandig stedelijk
lariteitsnetwerk
isbasis.
ia-gate' hebben

and Purity: Natal
isness', in: Leroy
Southern Africa,

aar Zuid-Afrika.

e homelands and
ernational Con-
-23 februari 1991.

onder het welwillend oog van de politie uitrukten om de stakende scholieren een lesje te leren. Buthelezi had de vorming van knokploegen openlijk aange-moedigd en weigerde het geweld te veroordelen.

Dit voorval illustreert de andere verschijningsvormen van de januskop. Inkatha ontleent een groot deel van zijn internationale respectabiliteit en zijn populariteit in blank Zuid-Afrika aan zijn credo van geweldloosheid, politiek pluralisme, vrije-markteconomie en zijn campagnes tegen sancties. Het leek, kortom, een 'redelijk alternatief' voor de radicale nationalist van het ANC, die bleven vasthouden aan hun bondgenootschap met de Communistische Partij. Maar Inkatha gaat buitengewoon gewelddadig te werk bij de opbouw van zijn eigen machtspositie. Buthelezi's verzekeringen dat de leiding van Inkatha niet is betrokken bij het geweld zijn weinig geloofwaardig. Onlangs nog werden een minister en een parlementslid uit KwaZulu veroordeeld wegens moord. KwaZulu is *de facto* een één-partijstaat, waar Inkatha en de staat via financieringsmaatschappijen, vergunningenstelsels en de *holding company* Khulani Holdings een krachtige greep op het economisch leven hebben. Sinds Inkatha in 1979 het lidmaatschap openstelde voor niet-Zulu's, is er de tweeslachtigheid tussen de rol van enerzijds een etnische beweging voor Zulu's en anderzijds een nationale beweging. 'All members of the Zulu nation are automatically members of Inkatha if they are Zulu's', verklaarde Buthelezi bij de oprichting van Inkatha.⁶

Maar na februari 1990, toen het startsein werd gegeven voor de wedloop naar de staatsmacht op nationaal niveau, had Inkatha niet meer genoeg aan een etnisch-regionale basis, als het een reële mededinger voor het ANC wilde zijn. Vorig jaar vormde de beweging zich om tot landelijke politieke partij, de Inkatha Freedom Party, die nu naar eigen zeggen 100.000 blanke leden heeft mogen verwelkomen, evenals aanzienlijke aantallen Sotho-sprekers.

Machtsbasis van Inkatha

Vergeleken met het ledental van twee miljoen waarop Inkatha zich beroemt, steken de 500.000 leden die het ANC medio 1991 had genoteerd, wat pover af. Maar er heerst gerechtvaardigde twijfel over dat getal van twee miljoen. En bovendien: wie binnen KwaZulu een overheidsbaan wil vervullen, een winkel wil openen of een pensioen wil innen, doet er goed aan een lidmaatschapskaart van Inkatha op zak te hebben. In de dorpen, waar de *chiefs* werden belast met de inning van contributies, hadden de bewoners weinig keus.

Op het platteland van KwaZulu steunt Inkatha op

een coalitie van *chiefs* en handelaren. De allianties in de *townships* zijn moeilijker af te bakenen, maar heel globaal zouden zakenliedert en een deel van het overheidspersoneel en van de leraren en onderwijzers gerekend kunnen worden tot het kamp van Inkatha. Sinds 1987 wordt van al het overheidspersoneel een loyaliteitsverklaring aan de regering van KwaZulu en de eerste minister verlangd, een maatregel die op verzet stuitte bij een aantal artsen en groepen leerkrachten. Het ANC vindt hier zijn aanhang vooral onder jongeren, geestelijken en intellectuelen. Als de *townships* buiten de grenzen van KwaZulu liggen, zoals het geval is met sommige zwarte wijken rond Durban en Pietermaritzburg, is de keuzevrijheid uiteraard groter. Hier kreeg Inkatha in de jaren '80 het eerst te maken met georganiseerde politieke concurrentie, in de vorm van het United Democratic Front, een met het ANC verwante brede koepel van scholieren- en studentenorganisaties, bewonersverenigingen in de *townships* ('Civic Associations'), kerkelijke groeperingen en actiegroepen.

De *townships* rond Durban en Pietermaritzburg zijn sinds 1985 het toneel van bloedige botsingen tussen Inkatha en UDF. De eerste gewapende botsingen speelden zich af in enkele *townships* bij Durban, waar de inwoners zich verzetten tegen incorporatie bij KwaZulu. Dat verzet werd geleid door de Civic Associations, die zich bij het UDF hadden aangesloten. In later jaren zouden vooral met het UDF geïsoleerde jeugdbewegingen slaags raken met de *impi's*, de gewapende strijdgroepen van Inkatha. De zwakke structuur van het UDF in Natal heeft conflictbeheersing extra bemoeilijkt. Getalsmatig waren de Youth Congress-organisaties het sterkst, maar het Natal Indian Congress, met zijn eerbiedwaardige traditie van anti-apartheidsverzet en zijn goed-geolied apparaat, speelde een centrale rol in de UDF-organisatie.

Als gevolg van de dominante positie van de Indiërs en van de vrees voor Inkatha binnen de zwarte gemeenschap leed het UDF in Natal onder een gebrek aan eigen gezaghebbend Afrikaans (Zulu) leiderschap. Overheidsrepressie, detenties en later het verbod op UDF-activiteiten droegen er verder toe bij dat de UDF-leiding zelf nauwelijks initiatieven tot conflictbeheersing kon nemen. In dat vacuüm werd de ANC-gezinde vakcentrale COSATU in de rol van onderhandelaar met Inkatha gezogen. Maar COSATU had weinig greep op de jeugdige activisten, meerendeels scholieren en werkloze jongeren die geen lid van een vakbond waren. In september 1988 tekenden

(6) Gerhard Maré en Georgina Hamilton, *An Appetite for Power: Buthelezi's Inkatha and South Africa*, Johannesburg, 1987, blz. 57.

Inkatha en COSA zag in de instelling voorzitterschap. Maar het akkoord Inkatha-leden w schijnen. COSA moord op een aar als getuigen ware

Natal is Buthe form voor zijn asp dult hij geen po had Inkatha aan op de Witwaters bleek de steun vo die voor het ANC aanhang van Ink tot minder dan 5' sympathie van b mocht rekenen.⁷ februari 1990 ble peilingen nog ver Inkatha buiten N onder de Zulu-tre van de Transvaal.

Dit jaar is een n te gemeentebestu vaal schijnen zich Inkatha. Zij ware '80 ook geregeld aanvallen op raad te *townships* zijn bruari 1990.⁸ Een campagnes waari bestuurders werd stuurders in de an Hoewel het huidi op de helling staat lopig een flinke gr netwerken.

Het conflict tu explosieve combin kale grieven. Op n ideologische strij veau speelt nog tegenstellingen tu nente bewoners ' tussen stad en pl bewoners en groei en water; elemen en raciale fricties *ships* van Transva te bevolking, wijk strijd in Natal, ee waar 90% van de,

De allianties in enen, maar heel n deel van het en en onderwij- het kamp van overheidspersone regering van gd, een maatre- antal artsen en dt hier zijn aan- jken en intelle- enzen van Kwa- ommige zwarte burg, is de keu- g Inkatha in de georganiseerde van het United verwante brede rganisaties, be- ('Civic Associa- ctiegroepen. 'etermaritzburg edige botsingen vopende botsin- ups bij Durban, en incorporatie l door de Civic dden aangeslot- t het UDF ge- met de impi's, tha. De zwakke conflictbeheer- varen de Youth naar het Natal aardige traditie d-geolied appa- DDF-organisatie e van de Indiers n de zwarte ge- der een gebrek (Zulu) leider- en later het ver- erder toe bij dat tieven tot con- cuum werd de n de rol van . Maar COSA- ctivisten, meer- en die geen lid 1988 tekenden

An Appetite for
frica, Johannes-

Inkatha en COSATU een vredesregeling, die voorzag in de instelling van een klachtencommissie onder voorzitterschap van een gepensioneerde rechter. Maar het akkoord leed spoedig schipbreuk, omdat Inkatha-leden weigerden voor de commissie te verschijnen. COSATU trok zich in 1989 terug na de moord op een aantal personen die voor de commissie als getuigen waren verschenen.

Natal is Buthelezi's thuisbasis en tevens het platform voor zijn aspiraties in de nationale politiek: hier duldt hij geen politieke concurrentie. Buiten Natal had Inkatha aanvankelijk een aanzienlijke aanhang op de Witwatersrand. Bij een opiniepeiling in 1977 bleek de steun voor Inkatha ongeveer even groot als die voor het ANC: elk ongeveer 30%. In 1988 was de aanhang van Inkatha op de Witwatersrand gedaald tot minder dan 5%, terwijl het ANC intussen op de sympathie van bijna 50% van de ondervraagden mocht rekenen.⁷ Na de vrijlating van Mandela in februari 1990 bleek Buthelezi's populariteit in de peilingen nog verder te zakken. Tegenwoordig vindt Inkatha buiten Natal zijn belangrijkste machtsbasis onder de Zulu-trekarbeiders in de industriegebieden van de Transvaal.

Dit jaar is een nieuw potentieel aangeboden: zwarte gemeentebestuurders in de *townships* van Transvaal schijnen zich *en masse* aan te melden als lid van Inkatha. Zij waren tijdens de opstanden van de jaren '80 ook geregeld doelwit van volkswede, maar de aanvallen op raadsleden en burgemeesters van zwarte *townships* zijn dramatisch toegenomen sinds februari 1990.⁸ Een onbedoeld gevolg van de ANC-campagnes waarin het aftreden van de *township*-bestuurders werd geeist, was dat de bedreigde bestuurders in de armen van Inkatha werden gedreven. Hoewel het huidige systeem van plaatselijk bestuur op de helling staat, heeft Inkatha daarmee toch voorlopig een flinke greep gekregen op lokale patronagenetwerken.

Het conflict tussen Inkatha en het ANC is een explosieve combinatie van nationale ambities en lokale grieven. Op nationaal niveau is er de politieke en ideologische strijd om de macht. Op plaatselijk niveau speelt nog een aantal andere factoren mee: tegenstellingen tussen de trekarbeiders en de permanente bewoners van de *townships*; tegenstellingen tussen stad en platteland; competitie tussen vaste bewoners en groepen 'squatters' om toegang tot land en water; elementen van generatieconflict; etnische en raciale fricties. Het geweldspatroon in de *townships* van Transvaal, met hun etnisch gemengde zwarte bevolking, wijkt in een aantal opzichten af van de strijd in Natal, een etnisch vrijwel homogeen gebied waar 90% van de Afrikanen Zulu-sprekend is.

De strijd om de traditie

In de strijd om de macht gaat het niet alleen om de vraag wie greep krijgt op het heden, maar ook om de vraag aan wie het verleden toebehoort. Inkatha heeft met aanzienlijk succes de traditie als bron van legitimiteit aangeboden. Het ANC is ambivalent in zijn visie op 'de traditie'. Enerzijds moet verhinderd worden dat Inkatha een exclusieve claim legt op de Zulu-traditie, anderzijds wordt vaak bestreden dat 'achterlijke' of 'feodale' verhoudingen aanspraken kunnen opleveren op posities in een nieuw, democratisch Zuid-Afrika. De hoogste onderscheiding die het ANC te vergeven heeft is genoemd naar de Slag bij Isandlwana, waar de Zulu-regimenten onder koning Cetshwayo in 1878 een grote Britse troepenmacht in de pan hakten. Maar tot voor kort was het gezaghebbend standpunt binnen het ANC dat 'Backward tribal and other relationships, such as the role of chiefs, (. . .) will be replaced by democratic institutions founded on the organs of people's power'.⁹

Tegenwoordig echter maakt het ANC onderscheid tussen *chiefs* en zwarte gemeentebestuurders. *Township*-bestuurders worden afgedaan als 'marionetten van apartheid': alleen als ze aftreden, kunnen ze verwelkomd worden in de gelederen van 'het volk'. *Chiefs* daarentegen zijn in veel gevallen in diskrediet geraakt vanwege hun rol onder apartheid, maar kunnen niettemin aanspraak maken op een legitieme status, omdat hun positie stoelt op Afrikaanse tradities en niet op apartheidsstructuren. Met de vorming van een bond voor progressieve chiefs, CONTRALESA (Congress of Traditional Leaders), heeft het ANC een late poging gedaan de chiefs alsnog aan zich te binden. Zulu-*chiefs* ontbraken echter op de eerste nationale conferentie van CONTRALESA, die vorig jaar september in Johannesburg werd gehouden.

De eigen tradities van het ANC, dat sterk is beïnvloed door de universalistische beginselen van zowel christendom als marxisme, hebben wellicht geleid tot een ontkenning van etnische identiteit. Het taboe op alles wat zweemt naar 'etnische groepen' is uiteraard ook veroorzaakt door het apartheidsbeleid, met zijn manipulatie van etniciteit ter wille van de handhaving van de blanke 'baasskap'. Dit negeren van de etni-

(7) John Aitchison, 'The Civil War in Natal', in. *South African Review* 5, Johannesburg, 1989, blz. 466

(8) *Special Report on Violence against Black Town Councilors and Policemen*, South African Institute of Race Relations, december 1990.

(9) Mzala, *Gatsha Buthelezi: Chief with a double agenda*, Londen/New Jersey, 1988, blz. 224.

sche dimensie heeft Inkatha vrij spel gegeven bij de mobilisatie van etnische sentimenten tegen het ANC.

Het weekblad *Weekly Mail*, bepaald geen sympathisant van Inkatha, somde onlangs een reeks tactische blunders op waarmee het ANC de weg heeft geplaveid voor Inkatha om zich op te werpen als enige hoeder van de Zulu-identiteit.¹⁰ Toen Walter Sisulu en andere historische ANC-leiders eind 1989 werden vrijgelaten van Robben Island, nodigde koning Goodwill Zwelithini hen uit voor een bezoek. Ze sloegen de uitnodiging af. Ook Mandela heeft geen bezoek gebracht aan de koning. Weliswaar is de koning nauw verbonden met Inkatha, maar hij wordt ook geacht de koning te zijn van alle Zulu's. In plaats van campagne te voeren voor de afschaffing van alle thuislanden, concentreerde het ANC zich op de eis dat KwaZulu ontmanteld moest worden. Inkatha stelde de vraag waarom alleen KwaZulu moest verdwijnen, terwijl ANC-leiders intussen wel bezoeken brachten aan andere *bantustans*, zelfs de zogenaamde 'onafhankelijke' *bantustans*, die met recht beschuldigd kunnen worden van verraad aan de bevrijdingsstrijd. Daardoor maakte het ANC zich kwetsbaar voor de kritiek dat het zich niet keerde tegen *bantustans* als zodanig, maar alleen tegen KwaZulu en dus tegen de Zulu's. Weliswaar gaat de strijd in Natal voor het overgrote deel tussen Zulu-aanhangers van Inkatha en Zulu-aanhangers van UDF/ANC, maar Inkatha heeft de gelegenheid gekregen zich op te werpen als de vertegenwoordiger van de 'echte Zulu's'.

De twist over het recht van Zulu's op het dragen van 'traditionele wapens' (bijlen, knuppels, schilden en speren) goot nieuwe olie op het vuur. Vergeefs wezen antropologen en historici erop dat de historische gronden voor deze nieuw uitgevonden 'traditie' uiterst twijfelachtig zijn. In Natal is nooit met deze traditie geschermd: daar immers zouden dan beide partijen het recht hebben zich te bewapenen. In Transvaal werd vorig jaar pas voor het eerst van deze 'traditie' vernomen. Niettemin heeft Inkatha de eis tot een verbod op het dragen van traditionele wapens aangegrepen als bewijs dat het ANC uit was op de ondergang van de Zulu-natie. Op een bijeenkomst in Soweto in mei 1991 hamerde de Zulu-koning erop dat de wieg van vermaarde ANC-leiders als Pixley ka Seme en Albert Luthuli in KwaZulu heeft gestaan, maar dat het ANC nu uit is op de vernietiging van zijn eigen bakermat. 'The call to ban the bearing of cultural weapons is an insult to my manhood. It is an insult to the manhood of every Zulu man.'¹¹ Affiches waarop Albert Luthuli ceremonieel stond afgebeeld met 'traditionele wapens', moesten het argument verder kracht bijzetten. Vanuit het oogpunt van de

ANC-aanhang in de *townships* was de eis tot ontwapening van Inkatha-strijders alleszins begrijpelijk; maar Inkatha kon bij zijn volgelingen de indruk wekken dat de Zulu's weerloos zouden achterblijven in een vijandige omgeving.

De etnische dimensie speelt nauwelijks een rol in Natal, ondanks enkele uitvallen van Buthelezi aan het adres van 'Xhosa-advocaten' en 'Xhosa-geestelijken', die in de *townships* van Durban als onruststokers zouden fungeren. Ernstiger is hier de introductie van een raciale dimensie in de machtsstrijd. Buthelezi speelt herhaaldelijk in op latente anti-Indiër-gevoelens. Inkatha's weekblad *Ilanga* voert virulente campagnes tegen het Natal Indian Congress, dat ervan wordt beschuldigd met zijn propaganda de geesten van de Afrikanen te vergiften. Maar met enkele uitzonderingen, zoals de rellen in Inanda in 1985, waar Indiërs doelwit waren van aanvallen en plunderingen, zijn etnische en raciale tegenstellingen bij het geweld in Natal geen factor van belang. Hier woedt een burgeroorlog tussen Zulu's onderling: tussen jongeren en ouderen, tussen stad en platteland.

De veldslagen tussen de Inkatha-*impi's* en de *township*-jeugd zijn treffend beschreven door een ex-lid van een UDF-jeugdgroep in KwaMashu, bij Durban.¹² Toen de jeugdorganisaties de naleving van consumentenboycots en stakingsacties probeerden af te dwingen, vielen gewapende bewoners van een naburige krottenwijk de *township* binnen. De boodschap was duidelijk: ze zouden geen onzin dulden op Inkatha's thuisfront, en ze zouden nooit toestaan dat kinderen hun de wet voorschreven. 'The Inkatha fighters were middle-aged men and were obviously newcomers to the city. They were rural people who had come to the city looking for work but were mostly unemployed (. . .) Inkatha membership was a prerequisite for residence in the shack settlements, controlled by war lords who ran private armies.' Aan de andere zijde van de linies werden de gezinnen in de *township* gedwongen om ten minste één zoon af te staan voor 'militaire dienst' in UDF-'verdedigings-eenheden'.

Hier zien de strijdende partijen elkaar niet in etnische termen, terwijl in de Transvaal het conflict in de ogen van veel deelnemers wel de vorm aannam van een oorlog tussen Zulu's en Xhosa's. Zulu-trekarbeiders klaagden over de *township*-jeugd die hen lastig viel omdat ze Zulu's waren. Plaatselijke begraafplaatsen weigerden Zulu's te begraven. ANC-leiders

(10) *Weekly Mail*, 30 mei-6 juni 1991.

(11) *Ibidem*.

(12) *Ibidem*.

die hun aanha begroet met kr the Zulu's'. De de Zulu's de v delijk het staats tegenstanders z dende partijen etnische termer

De etnische kaa

Het beeld van c heeft een pover voorbeeld van c een veldslag uit pretaties van he de notie op dat delijkheid van c lang voorspeld twee grootste z sa's.¹³ Het Xhc vencie is vanou het is onjuist d organisatie van dere etnische g hang rekenen.

De beeldvor wel in de hand zichtbare leider Hani - Xhosa-sj chef-staf van he Sizwe, heeft me dragen tot die b tot ontmantelin 'onafhankelijke lijke machtsbas ven voor *Umkh* op de Transkei het beeld ontsta gewerkt aan de onder ANC-bev de verschijnings

Sinds de bestie is de etnisc evenwichtiger: Ramaphosa ko terwijl de plaats Zuma, hoofd v Zulu is. Belangv ANC-bestuur v aanstaand lid v nente positie in ker maken zich de 'Zulu-traditie

eis tot ontwa-
ns begrijpelijk;
de indruk wek-
achterblijven in

lijks een rol in
Buthelezi aan
Xhosa-geestelij-
als onruststo-
r de introductie
trijd. Buthelezi
i-Indiër-gevoe-
virulente cam-
ress, dat ervan
nda de geesten
aar met enkele
nanda in 1985,
llen en plunde-
tellingen bij het
ng. Hier woedt
ling: tussen jon-
teland.

a-*impi's* en de
en door een ex-
Mashu, bij Dur-
e naleving van
s probeerden af
oners van een
nen. De bood-
nzin dulden op
oit toestaan dat
. 'The Inkatha
were obviously
tral people who
but were mostly
rship was a pre-
ttlements, con-
armies.' Aan de
gezinnen in de
één zoon af te
-verdedigings-

aar niet in etni-
et conflict in de
rm aannam van
Zulu-trekarbei-
d die hen lastig
selijke begraaf-
n. ANC-leiders

die hun aanhang probeerden te kalmeren, werden begroet met kreten als 'Give us guns and we will kill the Zulu's'. De ANC-top blijft erop hameren dat niet de Zulu's de vijand zijn, maar dat Inkatha en uiteindelijk het staatsapparaat de politieke en ideologische tegenstanders zijn. Maar in de perceptie van de strijdende partijen wordt het conflict vaak vertaald in etnische termen.

De etnische kaart

Het beeld van de 'traditionele Zulu-Xhosa rivaliteit' heeft een povere historische basis: het enige bekende voorbeeld van een gewapend treffen van betekenis is een veldslag uit 1827. Niettemin duikt nu in de interpretaties van het geweld in Zuid-Afrika herhaaldelijk de notie op dat zich hier met de noodlottige onvermijdelijkheid van een Griekse tragedie dan eindelijk de lang voorspelde stammenoorlog voltrekt tussen de twee grootste zwarte stammen, de Zulu's en de Xhosa's.¹³ Het Xhosa-gebied in de Oostelijke Kaapprovincie is vanouds een van de ANC-bolwerken, maar het is onjuist de beweging af te schilderen als een organisatie van overwegend Xhosa's. Ook onder andere etnische groepen kan het ANC op ruime aanhang rekenen.

De beeldvorming van een 'Xhosa-organisatie' is wel in de hand gewerkt door het feit dat de meest zichtbare leiders - Mandela, Tambo, Sisulu, Mbeki, Hani - Xhosa-sprekers waren. Vooral Chris Hani, de chef-staf van het ANC guerrilla-leger *Umkhonto we Sizwe*, heeft met zijn optreden in de Transkei bijgedragen tot die beeldvorming. Terwijl het ANC opriep tot ontmanteling van KwaZulu, bouwde Hani in het 'onafhankelijke' thuisland Transkei aan zijn persoonlijke machtsbasis. Niet alleen is Transkei een vrijhaven voor *Umkhonto*-strijders, Hani kreeg ook greep op de Transkei Defence Force. Zo kon in KwaZulu het beeld ontstaan dat in de naburige Transkei werd gewerkt aan de opbouw van een Xhosa-strijdmacht onder ANC-bevel: hier kreeg de politieke competitie de verschijningsvorm van etnische rivaliteit.

Sinds de bestuursverkiezingen op de juli-conferentie is de etnische samenstelling van de ANC-top evenwichtiger: de nieuwe secretaris-generaal Cyril Ramaphosa komt uit Venda in Noord-Transvaal, terwijl de plaatsvervangend secretaris-generaal Jacob Zuma, hoofd van de ANC-inlichtingendienst, een Zulu is. Belangwekkend was ook de verkiezing in het ANC-bestuur van prins Mcwayizeni Zulu, een voor-
aanstaand lid van het Zulu-koningshuis. Zijn prominente positie in het ANC zal het voor Inkatha moeilijker maken zich op te werpen als de enige hoeder van de 'Zulu-tradities'.

Sinds zijn legalisering in 1990 betoont het ANC zich voorstander van politiek pluralisme. Maar de nieuwe openheid dringt maar moeizaam door tot de *townships*. Hier is in het recente verleden een cultuur van onverdraagzaamheid gegroeid, waarin geweld en dwang gangbaarder zijn dan overleg en overreding. De opstelling van het ANC in het verleden duidde ook op een streven naar een machtsmonopolie. 'There are voices saying that, in the seizure of power, the ANC should share power with Botha and Inkatha (. . .) In South Africa there is no question of power-sharing. There people of South Africa are fighting for total power, for people's power. We will not share that power with racists, because we are fighting racism. There is no question of our sharing it with Botha; nor with Gatsha Buthelezi, for Inkatha's many crimes against our people (. . .) preclude this.'¹⁴

Na de legalisering van het ANC bleven er voor Inkatha twee opties: streven naar een alliantie met het ANC, of op eigen kracht een plaats verwerven aan de onderhandelingstafel. Uit de onthullingen van 'Inkatha-gate' blijkt dat een belangrijke stroming binnen Inkatha voorstander was van toenadering tot het ANC, en dat de geheime overheidsfondsen mede bestemd waren om dat proces te dwarsbomen. De vorig jaar afgetreden secretaris-generaal van Inkatha, Oscar Dhlomo, gold als voorstander van samenwerking met het ANC. Hij waarschuwde vorig jaar augustus al dat leiders die de etnische kaart spelen om een politieke machtsstrijd te beslechten aansturen op een nachtmerrie-scenario. Dhlomo stelde hiervoor in het bijzonder de leiding van Inkatha verantwoordelijk.¹⁵ Het ziet er naar uit dat Inkatha zich nu via de *townships* van de Transvaal een weg naar de onderhandelingstafel heeft gevochten.

Het ANC streefde naar een situatie waarbij de onderhandelingen gevoerd zouden worden tussen twee kampen: deelneming stond open voor alle partijen, maar ze zouden zich ofwel moeten aansluiten bij het kamp van de Nasionale Party, ofwel bij een Patriottisch Front waarin het ANC de dominante beweging zou zijn. Buthelezi verlangde een rondetafel-conferentie, waaraan de partijen op voet van gelijkheid konden deelnemen. In het eerste rechtstreeks overleg van Mandela met Buthelezi, dat pas tot stand kwam in januari 1991, heeft het ANC erkend dat Inkatha met een eigen delegatie kan deelnemen aan de onderhandelingen. Daarmee zijn de geschillen nog niet uit de wereld. Buthelezi wil dat

(13) Zie bijv. Derk-Jan Eppink in *NRC Handelsblad* van 8 augustus 1991.

(14) Francis Melt, a.w. noot 5, blz. 76.

(15) *Weekly Mail*, 17-19 augustus 1990.

zowel KwaZulu als Inkatha met een eigen delegatie kunnen deelnemen, terwijl het ANC geen plaats wil inruimen voor *bantustan*-regeringen, alleen voor partijen.

Communicatiestoornissen

De gevechten in de *townships* van Transvaal hebben een voorgeschiedenis in de volksopstand van 1984-1986. De 'civic associations', die de succesvolle consumentenboycots organiseerden, waren vaak niet representatief voor de hele gemeenschap. Ze mobiliseerden de bevolking rond plaatselijke grieven: huren, water, elektriciteit, transport. Trekarbeiders in hun afgezonderde barakken, 'squatters', aan de buitenrand van de wijk of onderhuurders die een krot bouwden op het erf van de reguliere bewoners waren vaak niet of zwak vertegenwoordigd in de *civic*. Niet alleen waren ze niet betrokken bij de besluitvorming, veelal werden ze ook niet ingelicht over het boycotbesluit. Trekarbeiders stuitten bij terugkeer van hun werk in de *township* op barricades, bemand door jonge activisten die hardhandig beslag legden op boodschappen uit 'blanke' winkels. Ook hier speelt een element van generatieconflict, aangewakkerd door het vaak arrogante gedrag van *township*-jeugd tegenover de 'achterlijke plattelanders'. Pogingen trekarbeiders te organiseren in UDF-verband zijn grotendeels mislukt. Scholieren, jeugdgroepen en 'civics' vormden de ruggegraat van het UDF. In sommige *townships* onderhielden de 'civics' goede contacten met bewonerscomités in de trekarbeidersbarakken, maar over het algemeen bleven de trekarbeiders buitenstaanders. Bij stakingsacties en andere vormen van massale mobilisatie, waartoe het ANC in 1990 opriep, raakten trekarbeiders en *township*-jeugd opnieuw slaags.

Dit patroon van communicatiestoornissen dreigt zich te herhalen, nu het ANC de eis heeft gesteld dat de 'hostels' – de spartaanse, overbevolkte trekarbeiders-pensions – moeten verdwijnen, hetzij door sloop hetzij door ombouw tot gezinseenheden. Opnieuw werden de bewoners niet betrokken in de besluitvorming. Voor velen is de gedwongen langdurige scheiding van hun familie inderdaad een bittere noodzaak, maar voor anderen is het trekarbeiders-bestaan een doelbewust gekozen strategie, die hen in staat stelt loonarbeid te combineren met het bezit van een stukje grond en vee in een thuisland. Arbeiders in Dube-hostel in Soweto reageerden woedend op het ANC-plan. 'They want to destroy the Zulu people, to drive us out of the Transvaal, with this attitude of saying the hostels should be demolished. (. . .) If Mandela comes to destroy the hostels we will destroy

the townships.'¹⁶ Ze beschouwden de 'hostels' als een veilige haven temidden van de vijandige wereld van straatbendes en arrogante stedelingen, en wilden hun gezin helemaal niet naar Johannesburg laten komen. 'If our wives and children are here, who will plough the fields in the rural areas, and look after the cattle, and the chicken and the goats?'

De situatie wordt nog explosiever doordat in sommige plaatsen coalities ontstaan tussen de 'hostel'-bewoners en zwarte gemeentebestuurders die zich hebben aangesloten bij Inkatha. Vergeefs trachtte het ANC vervolgens te verduidelijken dat het de trekarbeiders niet wil verdrijven. Met de leuze 'sloop de hostels' van de kant van het ANC kon Inkatha zich opwerpen als pleitbezorger van de belangen van de trekarbeiders. Juist voor trekarbeiders, een gemarginaliseerde groep in een als vijandig ervaren stedelijk milieu, kan etnische identiteit van groot belang zijn. Etnische ideologieën bieden een veiligheidsnet van onderlinge hulp en bescherming door 'home boys'. En, niet minder belangrijk, de trekarbeider behoudt zo zijn banden met zijn gebied van herkomst, en dus een zekere controle over land, vee en vrouwen.

Inkatha ziet het ANC-plan als een verholen poging met de 'hostels' ook de machtsbasis van Inkatha in de Transvaal te ontmantelen. Daarbij rijst echter een nieuwe vraag: wie zijn de 'legitieme' bewoners van de 'hostels'? In veel gevallen zijn niet-Zulu's en niet-Inkatha-leden gevlucht of verdreven. Busladingen Zulu's uit Natal werden met de belofte van werk naar de 'hostels' rond Johannesburg gebracht. Bij aankomst werden ze echter ingelijfd bij Inkatha-gevechtseenheden om de strijd met de *township*-bewoners aan te gaan.

Machtsdeling?

Na 'Inkatha-gate' moeten de kaarten opnieuw worden geschud. Het ANC heeft zijn positie versterkt nu er steeds meer bewijsmateriaal op tafel komt waarmee eerdere beschuldigingen aan het adres van de regering en Inkatha gestaafd kunnen worden. De geloofwaardigheid van Inkatha is verder aangetast, maar het is nog veel te vroeg Inkatha af te schrijven als machtsfactor van betekenis. De binnen- en buitenlandse goodwill voor De Klerk heeft averij opgelopen. Binnen de Zuidafrikaanse regering stonden twee opties voor machtsdeling ter discussie: een multiraciale coalitie van de Nasionale Party met een aantal behoudende groeperingen, waarbij voor Inkatha een centrale rol is weggelegd, of een coalitie van

de Nasionale van zijn bond Partij.

De voorstan nu over de be paradoxaal zij Inkatha, maar meester in de werd in Zuid-A

Nederla samenw

C. A. VAND

Culturele verdr door Nederlan vaak de uitdru trekkingen. Zij als het ging om lingen mogelijk een verdrag nic culturele verdr het Nederland buitenwereld land nauwelijf budgetten vor

In de same voor deze pro weest, maar d. het cultureel v duidelijke poli stonden geen dit land niet le neerd door eer

Nu doet zich een actief cul namelijk met redenen voor.

Dr. C. A van de Zaken en oud-ar dit artikel zie ool werking: nut, m le *Spectator*, okt

(16) *Weekly Mail*, 30 mei-6 juni 1991.

hostels' als een
ge wereld van
en wilden hun
en laten komen.
ho will plough
fter the cattle,

oordat in som-
en de 'hostel'-
rders die zich
geefs trachtte
en dat het de
de leuze 'sloop
n Inkatha zich
langen van de
, een gemargi-
varen stedelijk
ot belang zijn.
gheidsnet van
'home boys'.
eider behoudt
komst, en dus
vrouwen.

rholen poging
Inkatha in de
st echter een
woners van de
ulu's en niet-
. Busladingen
van werk naar
acht. Bij aan-
ij Inkatha-ge-
wnship-bewo-

opnieuw wor-
te versterkt nu
el komt waar-
adres van de
t worden. De
der aangetast,
af te schrijven
nnen- en bui-
ft averij opge-
ering stonden
ssie: een mul-
arty met een
bij voor Inka-
n coalitie van

de Nasionale Party met het ANC, liefst losgeweekt van zijn bondgenootschap met de Communistische Partij.

De voorstanders van deze laatste optie beschikken nu over de beste kaarten. Zo'n uitkomst zou nogal paradoxaal zijn in het licht van de investeringen in Inkatha, maar de Nasionale Party is en blijft een meester in de paradox. Ruim twintig jaar geleden werd in Zuid-Afrika de film *Zulu* opgenomen, waarin

Buthelezi de rol speelt van de Zulu-koning Cetshwayo. Vanuit het oogpunt van de bevordering van etnische groepsidentiteiten paste de film goed in het regeringsbeleid, maar de verantwoordelijke minister vreesde dat het krijgshaftig vertoon in de film een deel van het publiek op verkeerde gedachten zou brengen. De film werd verboden voor 'Bantoes, en andere personen tussen de vier en twaalf jaar'. Buthelezi mocht dus niet gaan kijken.

Nederlandse cultuur in den vreemde: samenwerking met een gefederaliseerd België

C. A. VAN DER KLAUW

Culturele verdragen zijn na de Tweede Wereldoorlog door Nederland met vele landen gesloten. Zij waren vaak de uitdrukking van het bestaan van goede betrekkingen. Zij dienden in een aantal gevallen, vooral als het ging om communistische regimes, om uitwisselingen mogelijk te maken die zonder het kader van een verdrag niet tot stand zouden kunnen komen. De culturele verdragen bleven echter aan de marge van het Nederlands buitenlands beleid; een echte op de buitenwereld gerichte cultuurpolitiek heeft Nederland nauwelijks gevoerd. De geringe beschikbare budgetten vormen daarvan een uitdrukking.

In de samenleving bestaat weinig belangstelling voor deze problematiek. Er is een uitzondering geweest, maar dan in negatieve zin: de opzegging van het cultureel verdrag met Zuid-Afrika. Dit had een duidelijke politieke strekking: met Zuid-Afrika bestonden geen goede betrekkingen, men wenste met dit land niet langer culturele uitwisseling gesanctioneerd door een verdrag.

Nu doet zich echter een nieuwe mogelijkheid voor een actief cultureel buitenlands beleid te voeren, namelijk met Vlaanderen. Daar zijn verscheidene redenen voor. Het uit 1946 daterende culturele ver-

drag tussen België en Nederland heeft zijn nut als uitwisselingsverdrag vrijwel uitgediend, zeker als het om de relatie tussen Nederland en Vlaanderen gaat. De wederzijdse toneelgezelschappen, balletten, cabaretiers, enz. organiseren hun eigen voorstellingen aan weerszijden van de grens; voor hen zijn Vlaanderen en Nederland één actieggebied, waarvoor zij de steun van de overheid via het culturele verdrag niet meer nodig hebben. Er zijn ongetwijfeld nog andere terreinen waarop het culturele verdrag een rol zou kunnen spelen, maar daar stagneerde het overleg in louter uitwisseling van gegevens, omdat de behoefte aan gezamenlijke actie niet of nauwelijks werd gevoeld.

Met het vaak haast rituele overleg in de Gemengde Commissie ter uitvoering van het culturele verdrag zat men derhalve op een dood spoor. Wilde men verder komen, dan was een nieuwe impuls nodig. Met het oog daarop besloot de Gemengde Commissie in 1990 een 'Comité van Wijzen' bijeen te roepen, in het bijzonder om te bekijken wat aan de verhouding tussen Nederland en Vlaanderen gedaan kon worden.

Een tweede element dat een rol speelt is de federalisering van België. Deze is een buitengewoon gecompliceerde materie – zeker voor de niet-Belg – omdat de bestuurlijke executieven van de taalgemeenschappen door in het bijzonder de eigen positie van de stad Brussel niet steeds parallel lopen met de culturele gemeenschappen van dit drietalig land. In het geval van Vlaanderen en het Nederlands-sprekend deel van België vallen beide elementen (execu-

---

Dr. C. A. van der Klaauw is oud-minister van Buitenlandse Zaken en oud-ambassadeur te Brussel. Voor het thema van dit artikel zie ook Manu Ruys, 'Nederlands-Vlaamse samenwerking: nut, mogelijkheden, begrenzing', in: *Internationale Spectator*, oktober 1990, blz. 614-617.
